

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки
факультету № 1
Кафедра кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1
Кафедра протидії кіберзлочинності факультету №4

Документування та розслідування
фактів незаконного поводження зі зброєю,
бойовими припасами або вибуховими
речовинами, а також кримінальних
правопорушень у сфері незаконного обігу
наркотичних засобів, психотропних
речовин, їх аналогів або прекурсорів,
учинених із застосуванням новітніх
технологій

Науково-методичні рекомендації

Харків 2022

УДК 343.98:[343.344+343.57:004](477)(07)

ББК 67.9(4УКР)623.20я7

Д63

ПЕРЕДМОВА

Науково-методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України «Документування та розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, учинених із застосуванням новітніх технологій».

<p>СХВАЛЕНО Науково-методичною радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 28.11.2022 р. Протокол № 11</p>	<p>ЗАТВЕРДЖЕНО Вченою радою факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ від 23.11.2022 р. Протокол № 12</p>
<p>ПОГОДЖЕНО Секцією Науково-методичної ради Харківського національного університету внутрішніх справ з юридичних дисциплін від 25.11.2022 р. Протокол № 11</p>	<p>ЗАТВЕРДЖЕНО На засіданні кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 10 Харківського національного університету внутрішніх справ Від 03.11.2022 р. Протокол № 1</p>

Рецензенти:

Юхно О.О. - професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Пиріг І.В. - професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Документування та розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, учинених із застосуванням новітніх технологій: науково-методичні рекомендації для підрозділів Національної поліції України. Х.: ХНУВС, 2022. 130 с.

Розробники: к.ю.н., доц. Кікінчук В.В., к.ю.н., доц. Романюк В.В, к.ю.н., доц. Книженко С.О., к.ю.н., доц. Салманов О.В., к.ю.н., доц. Матюшкова Т.П., к.ю.н., доц. Манжай О.В., д.ю.н., проф. Шатрава С.О., Піддубна А.В.

© Кікінчук В.В., Романюк В.В., Книженко С.О. та ін.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2022

УДК 343.98:[343.344+343.57:004](477)(07)

ББК 67.9(4УКР)623.20я7

Д63

(військовослужбовець, службова особа, охоронець та ін.). Наведена ситуація характерна для методик розслідування порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин або інших правил поводження з ними (ст. 267 КК України), втрати ввірених для службового користування зброї, бойових припасів (ст. 413 КК України).

Третя типова ситуація. Кримінальне провадження розпочато у зв'язку із виявленням зброї, що знаходиться на законних підставах, але з недотриманням певних правил, в місці (склад, кімната для зброї, транспортний засіб та ін.) або у особи (військовослужбовця, службової особи та ін.). Ситуація притаманна для методик розслідування недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України), знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст.ст. 411, 412 КК України), зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів, (ст. 413 КК України), порушення правил поводження зі зброєю, а також із боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 414 КК України).

Слідчі ситуації початкового етапу розслідування в залежності від інформації щодо особи злочинця. Кожна із вказаних типових слідчих ситуацій може бути далі диференційована залежно від інформації про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення:

- злочинець затриманий на гарячому;
- особа злочинця невідома;
- є дані щодо особи злочинця, але його місцезнаходження невідоме;
- особа злочинця невідома, але він знаходиться серед обмеженого кола осіб.

Слідчі ситуації початкового етапу розслідування в залежності від позиції підозрюваного. Виділяються такі слідчі ситуації:

- підозрюваний визнає свою вину у вчиненні кримінального правопорушення;
- підозрюваний частково визнає вину;
- підозрюваний заявляє про свою непричетність до кримінального правопорушення.

Повнота відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення включає багато обставин, які притаманні конкретному виду кримінального правопорушення: час вчинення кримінального правопорушення; особливість місця знаходження, втрати або розкрадання зброї; спосіб вчинення кримінального правопорушення; зв'язок з іншими кримінальними правопорушеннями; кількість та вид зброї; особистість підозрюваного; джерело повідомлення про кримінальне правопорушення та інші відомості.

Залежно від повноти показань підозрюваного можна виділити наступні ситуації:

- особа надає правдиву інформацію;
- особа надає неправдиву інформацію;
- особа відмовляється від дачі показань.

Формування переліку типових слідчих ситуацій початкового розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї, робить більш чіткою структуру відповідної методики розслідування, а також акцентує увагу на її особливості і проблемні питання. Дослідження типових слідчих ситуацій створює передумови для їх розв'язання, надає досудовому розслідуванню цілеспрямованого характеру. Слідчий має змогу аналізувати подібні слідчі ситуації, алгоритми їх вирішення, й творчо пристосовувати такі відомості до досягнення поставлених завдань конкретного кримінального провадження.

Розглянемо деякі типові слідчі ситуації:

1. Виявлено зброю в місці (у особи), де її не повинно бути, відсутні особи, причетні до обігу зброї. Слідчими версіями в даній ситуації є:

а) стосовно мети кримінального правопорушення – зброя введена в обіг для отримання матеріального прибутку; зброя введена в обіг для вчинення насильницьких та інших кримінальних правопорушень; зброя введена в обіг для особистої безпеки;

б) стосовно особи – зброя навмисне введена в обіг особами, відповідальними за зберігання, облік, застосування, транспортування,

виготовлення і інші дії зі зброєю; зброя втрачена особами, яким була довірена; зброя викрадена сторонніми особами.

Тактичними завданнями розслідування початкового етапу є: встановлення осіб, причетних до вчинення незаконного обігу зброї; відшукування матеріальних слідів, які доводять причетність конкретних осіб до вчинення кримінального правопорушення; розшук осіб, які стали свідками дій зловмисників; визначення збитків.

В основу формування алгоритму розслідування щодо даної ситуації необхідно включати дії і заходи, що сприяють ідентифікації осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення. Серед невідкладних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів в якості найбільш ефективних слід виділити: огляд зброї; огляд місця події; огляд предметів і документів; призначення і проведення судових експертиз; перевірка за обліками осіб, раніше засуджених за вчинення аналогічних кримінальних правопорушень; перевірка за обліками виявленої зброї; допити свідків (громадян, посадових осіб); пошук і ототожнення особи за прикметами або залишеними слідами; впізнання осіб, предметів; контроль за вчиненням злочину; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем; встановлення конфіденційного співробітництва та ін.

У разі виявлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення: здійснення затримання; проведення особистого обшуку, освідування; допит підозрюваного; пред'явлення для впізнання; проведення обшуку за місцем проживання, роботи та ін.

2. Виявлено зброю. Є особи, які ймовірно причетні до її незаконного обігу; особи, у яких виявлено зброю або відповідальні за зберігання зброї, які заявляють про свою непричетність до кримінального правопорушення. У разі заяви затриманої особи про непричетність до кримінального правопорушення, розслідування протікає в умовах конфліктності і протидії. В якості загальних способів протидії можна виділити: приховування інформації щодо події кримінального правопорушення; приховування інформації про вину конкретної

особи у вчиненні кримінального правопорушення і його співучасників; приховування інформації щодо носіїв доказової інформації; створення несприятливих умов для діяльності правоохоронних органів в отриманні доказів; дискредитація здобутих доказів; вчинення психологічного, фізичного впливу на свідків, потерпілого, слідчого.

У більшості випадків становить серйозну складність питання співвідношення (зв'язку) підозрюваного із зброї в силу кількісного і якісного розмаїття останньої. Так, наприклад, якщо зброя, вилучена у військовослужбовця, то не виникає особливих труднощів для встановлення співвідношення, проте в іншому випадку зброя може знаходитися поза рамками соціальної або професійної належності індивіда, що негативно позначається на процесі доказування.

Найбільш ймовірні слідчі версії щодо ситуації, яка розглядається, є наступні: підозрюваний в скоєнні незаконного обігу зброї навмисно намагається ввести в оману органи досудового розслідування, щоб уникнути покарання; підозрюваний дійсно не має жодного відношення до вчинення кримінального правопорушення, що розслідується.

Першочерговим завданням розслідування у вказаній ситуації є встановлення таких обставин: пошук доказів, які викривають або, навпаки, виправдовують підозрювану особу; перевірка алібі особи, що підозрюється в скоєнні незаконного обігу зброї; визначення можливості здійснення процесуальних порушень під час затримання особи або роботі зі свідками і понятими; перевірка достовірності показань підозрюваного.

Найбільш ефективним тактичним рішенням у зазначеній ситуації є застосування слідчим психологічних прийомів впливу на підозрюваного при проведенні комплексу первісних слідчих (розшукових) дій із його участю. В даному випадку комплекс первинних слідчих (розшукових) дій та організаційних заходів повинен виглядати наступним чином: огляд місця події та зброї; затримання особи; особистий обшук, освідування; допит підозрюваного; призначення та проведення судових експертиз; пред'явлення для впізнання; допит свідків; одночасний допит підозрюваного і свідків;

обшуки за місцем проживання і роботи; перевірка осіб та зброї за криміналістичними обліками і системами кримінальної реєстрації.

3. Виявлено зброю. Є особи імовірно причетні до її обороту; особи, у яких виявлено зброю або відповідальні за зберігання зброї, які визнають свою провину в скоєнні кримінального правопорушення. На відміну від вищевказаних ця ситуація носить, як правило, безконфліктний характер. Проте нерідкі випадки, коли в рамках судового слідства обвинувачений відмовляється від своїх первинних свідчень, даних ним в ході досудового розслідування, звинувачуючи слідчі органи в упередженому відношенні і застосуванні недозволених заходів впливу.

Найбільш характерні слідчі версії у вказаній ситуації: в результаті вчинення злочинних дій, пов'язаних з незаконним обігом зброї, підозрюваний усвідомлює свою вину і бажає сприяти в розслідуванні даного кримінального правопорушення; признаючи вину в повному обсязі, підозрюваний покриває своїх співучасників, переслідуючи наступні цілі – отримання матеріальної допомоги та протекції від невстановлених слідством осіб (членів злочинної організованої групи або злочинної організації), отримання мінімального покарання в результаті помилкової кваліфікації протиправного діяння; підозрюваний умисно здійснює обмову себе в результаті залякування з боку представників кримінальних структур або в зв'язку з можливістю отримання певної матеріальної вигоди; звільнення від покарання родича.

Основними тактичними завданнями розслідування з урахуванням вищевказаних обставин є: пошук доказів, які викривають або, навпаки, виправдовують підозрювану особу; встановлення причетності інших осіб до вчинення незаконного обігу зброї. Стосовно даної слідчої ситуації алгоритм слідчих (розшукових) дій виглядає наступним чином: огляд місця події, зброї, документів; допит підозрюваного; допит свідків і потерпілих; пред'явлення для впізнання живих осіб; слідчий експеримент; призначення і проведення судових експертиз; перевірка за криміналістичними обліками і системами кримінальної реєстрації; проведення обшуків.

Діяльність слідчого на наступному етапі розслідування пов'язана не тільки з подальшим з'ясуванням фактичних обставин події, що сталася, але також зі збором необхідних доказів щодо причетності підозрюваного до вчинення правопорушення. Формування сприятливих слідчих ситуацій на даному етапі розслідування багато в чому залежить від зайнятої підозрюваним позиції, а саме підозрюваний продовжує наполягати на своїй непричетності і відмовляється сприяти органам досудового розслідування; підозрюваний змінив свою позицію стосовно вчиненого кримінального правопорушення, визнає вину і сприяє розслідуванню.

1.3. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та інших заходів під час розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Затримання підозрюваного багато в чому залежить від слідчих ситуацій, що виникають на момент безпосереднього захоплення особи. Залежно від типових слідчих ситуацій виділяють наступні види та, обумовлені ними, особливості затримання підозрюваних на місці вчинення кримінального правопорушення.

Затримання на «гарячому» без попередньої підготовки. Вказана ситуація виникає, коли:

– затримання на місці вчинення кримінального правопорушення здійснюється під час проведення чергових заходів правоохоронними органами або відразу після вчинення кримінального правопорушення із використанням зброї;

– затримання відбувається під час переслідування по «гарячих слідах», коли підозрюваний переслідується безпосередньо після кримінального правопорушення, вчиненого із застосуванням зброї. Затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення без попередньої підготовки здійснюється, по-перше при безпосередньому виявленні ознак кримінального правопорушення патрульною поліцією, прикордонниками та працівниками

інших підрозділів, які виконують свої функції з охорони публічного порядку і громадської безпеки. «Виявлення кримінального правопорушення» в даній ситуації означає, що при здійсненні чергових заходів (патрулюванні, перевірки документів, речей тощо) співробітники правоохоронних органів виявляють у особи зброю або предмети, які схожі зі зброєю. Відповідно до ст.ст. 23, 37, 42-43 Закону України «Про Національну поліцію» для виконання покладених на поліцейських обов'язків вони можуть застосовувати заходи примусу для забезпечення припинення правопорушення, переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить злісну непокору і підозрюваних у вчиненні правопорушення. По-друге, такий вид затримання здійснюється, коли особа, яка вчинила кримінальне правопорушення із використанням зброї, знаходиться на місці події. Як правило, початком дій є отримання черговою частиною відділку поліції повідомлення про скоєне кримінальне правопорушення. Негайне реагування на таке повідомлення дозволяє затримати підозрюваного на місці події. Велику роль в діяльності по здійсненню затримання покликані відігравати чергові і спеціалізовані слідчо-оперативні групи.

Затримання під час переслідування по гарячих слідах виникає в ситуації, коли під час вчинення кримінального правопорушення застосована зброя, а підозрюваний зник з місця події. Затриманню передують дослідження обставин події, встановлення ознак підозрюваного зі слів очевидців або його слідів, подальший пошук і захоплення. Після прибуття на місце події слідчим попередньо уточнюються обставини скоєного кримінального правопорушення (застосування зброї); обстановка того, що сталося; з'ясовується інформація про можливі зміни, що відбулися на місці кримінального правопорушення в силу об'єктивних чи суб'єктивних чинників. Співробітники оперативних підрозділів повинні в першу чергу вжити заходів щодо встановлення очевидців кримінального правопорушення, прикмет підозрюваного, напрямку його руху з місця події.

Для переслідування підозрюваного необхідно, перш за все, виявити сліди, що характеризують його дії на місці події до, під час і після вчинення

кримінального правопорушення. Тому рекомендується при проведенні огляду місця події зосередити увагу в першу чергу на сліди, предмети і різного роду явища в обстановці місця події, інформація про які може негайно використовуватися для встановлення особи підозрюваного, її виявлення і затримання. Якщо кримінальне правопорушення неочевидне, то по залишених на місці події слідах необхідно зробити попередні висновки про прикмети підозрюваного (зріст, кульгавість, інші анатомічні або функціональні ознаки), а так само припустити, які сліди з предметів навколишнього оточення могли залишитися на підозрюваному. Необхідно відзначити важливість моделювання ситуації вчинення кримінального правопорушення при огляді місця події, виявлення шляху підходу підозрюваного до об'єкта, відходу з нього. Модель розглядається як уявна або матеріальна система, що замінює об'єкт дослідження і дозволяє отримати про нього нову інформацію. Тобто, за своєю суттю моделювання являє собою відтворення ймовірнісної картини події кримінального правопорушення і зовнішності підозрюваного. Моделюючи при огляді місця події обстановку вчинення кримінального правопорушення і зовнішність підозрюваного, слідчий отримує орієнтуючу інформацію для вибору найбільш оптимальних шляхів переслідування підозрюваного, тактичних прийомів затримання і т. ін. За наявності первинних даних починається переслідування підозрюваного або прочісування місцевості. Особливістю затримання в рамках цієї тактичної операції є необхідність його якнайшвидшого проведення. У багатьох випадках таке затримання проводиться навіть без попереднього спостереження, в несприятливій обстановці тактичного ризику, не маючи точної інформації про фізичну підготовку злочинців, його психічне становище, готовність до застосування зброї. Неоціненну допомогу може надати участь кінолога з розшуковим собакою, який по запахових слідах може почати переслідування підозрюваного.

Коли неможливо точно визначити напрям відходу підозрюваного з місця події переслідування проводиться в найбільш ймовірних напрямках або по всіх можливих напрямках декількома оперативними групами. У даній ситуації необхідна участь великої кількості переслідувачів. Міські квартали або ділянки

місцевості, які підлягають прочісуванню, розбиваються на ділянки з виділенням кожній групі своєї території. У будь-якій ситуації затримання необхідним є проведення загороджувальних заходів – блокування або оточення. Блокування проводиться на найбільш ймовірних шляхах руху підозрюваного. Оточенню піддається весь квартал, будівля, ділянка місцевості. Оточення перешкоджає не тільки виходу підозрюваного за межі оточеної зони, але і проникненню до неї сторонніх громадян або спільників підозрюваного.

До загороджувальних організаційних заходів, спрямованих на затримання підозрюваного, також відносяться: перекриття шляхів, що ведуть з району вчинення кримінального правопорушення; орієнтування діючих та створення додаткових постів і патрулів; обстеження місць ймовірної появи розшукуваного і можливого зберігання зброї; перекриття шляхів реалізації викраденого з використанням зброї майна та ін.

Затримання на гарячому з попередньою підготовкою. Вказана типова ситуація характерна для таких випадків:

- затримання особи під час транспортування зброї, коли здійснюється контрольована поставка;
- затримання збувальника зброї під час проведення оперативної закупівлі;
- затримання вимагача зброї під час передачі зброї вимагачу;
- затримання особи біля схованки, де знаходиться зброя.

Затримання підозрюваної особи на гарячому з попередньою підготовкою є результатом заздалегідь проведених слідчих (розшукових) дій та організаційних заходів.

Затримання на гарячому є складною операцією по захопленню підозрюваного, яка характеризується значним тактичним ризиком. З одного боку, при затриманні на місці вчинення кримінального правопорушення виникає реальна можливість виявити у підозрюваного і вилучити зброю та інші предмети, які в подальшому можуть бути речовими доказами. З іншого боку, сам факт затримання на гарячому може служити важливим доказом безпосередньої участі особи в злочинному обороті зброї.

Затримання підозрюваного на гарячому є однією з найпоширеніших тактичних операцій. Загальна схема тактичних операцій в ситуації «Затримання на гарячому з попередньою підготовкою» включає три етапи, які характеризуються певними тактичними завданнями.

I етап. Підготовка тактичної операції. Метою підготовчого етапу є належна організація та обрання відповідних тактичних прийомів (комбінацій) фізичного захоплення особи.

1.1. Збір та аналіз інформації щодо факту незаконного обігу зброї, осіб, які його вчинили, і умов майбутнього захоплення. Захопленню підозрюваного передують обов'язкова стадія збору вихідної інформації шляхом здійснення слідчих (розшукових) дій та інших підготовчих дій, спрямованих на виконання завдань тактичної операції. Джерела інформації різняться. Наприклад, при вимаганні зброї – це зазвичай заяви потерпілих; при розкраданні – результати ревізії, інвентаризації чи інших видів документальних та матеріальних перевірок; при незаконному зберіганні або транспортуванні зброї – оперативна інформація і т.д. Отримання найбільш повної і достовірної інформації, що стосується обставин майбутньої тактичної операції, є основою для її детального планування, організації та успішного здійснення. Безпосередньо перед проведенням операції як правило виникає необхідність отримання додаткової інформації з метою уточнення місця, часу, способу вчинення кримінального правопорушення, кількості злочинців, їх особистості, особистих якостей та ін. Наприклад, перед затриманням злочинців, які здійснюють незаконне транспортування зброї, необхідно уточнити спосіб приховування предметів та речовин, що можуть знаходитися у контейнерах, спеціальних ємностях, тайниках, у багажу, що перевозиться окремо, в особистих речах, багажу, у вантажних перевезеннях, у поштових відправленнях, використовуючи автомобільний, залізничний, авіаційний, морський (річковий) транспорт, або здійснюючи перетинання державного кордону пішки.

Затримання особи, яка ховала зброю, здійснюється при виявленні захованих речей і в ситуації, коли є підстави припускати повернення підозрюваного до схованки. Особливу увагу на підготовчому етапі затримання

озброєних злочинців потрібно приділити отриманню відомостей про озброєного підозрюваного, ступінь його небезпеки, характер наявної зброї (боєприпасів) та ступінь володіння ним, фізичні можливості особи. Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів великий обсяг інформації, що стосується даної тактичної операції, отримують шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, яким треба віддати перевагу щоб уникнути зриву всієї операції. Значний ефект мають такі негласні слідчі (розшукові) дії: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. ст. 261, 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України).

Наведені дії в найбільшій мірі дозволяють збирати інформацію таємно, конспіративно, непомітно для злочинців.

Зазначимо, що оперативне впровадження в злочинну групу безпосередньо перед проведенням затримання на гарячому (ст. 272 КПК України) здійснити важко та небезпечно. Однак, якщо в даній злочинній групі вже є особа, яка співпрацює з правоохоронними органами (ст. 275 КПК України), то є сприятлива можливість отримувати своєчасну і точну інформацію про всі дії і задуми злочинців. Додаткову інформацію, що характеризує злочинців, можна отримати, використовуючи дані криміналістичних обліків. З метою перевірки особи за криміналістичними обліками або його причетності до інших кримінальних правопорушень доцільне проведення негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

1.2. Планування операції. На даній стадії відбувається підбір учасників тактичної операції, матеріально-технічне забезпечення, вибір місця, часу, способів (тактичних прийомів) проведення. Якісне проведення затримання

залежить від певних принципів, дотримання яких дозволяє забезпечити сприятливий хід операції.

По-перше, це раптовість. Затримання повинно бути проведено в той момент, коли підозрюваний готовий до опору, але не в змозі його надати. У разі, коли підозрюваний очікує захоплення, необхідно відвернути його увагу й послабити його пильність. По-друге, забезпечення безпеки учасників операції. Мається на увазі підготовлення та екіпірування учасників операції відповідним чином. По-третє, прийняття необхідних заходів з виявлення та фіксації слідів кримінального правопорушення, тобто фіксування проведення спеціальної операції на відеокамеру. Безпосередньо тактичними завданнями, що вирішуються на стадії планування до затримання підозрюваний є:

- визначення кількості затриманих і відповідно – кількісного і персонального складу групи затримання, групи прикриття, резервної групи. Основними учасниками даної тактичної операції є слідчий, працівники оперативних і спеціальних підрозділів. У більшості слідчих ситуацій необхідно також залучати до участі в операції різного роду спеціалістів (криміналістів). До складу групи затримання необхідно включити працівника жіночої статі в разі, коли повинна бути затримана особа (особи) тієї самої статі. Розраховуючи кількість членів групи по безпосередньому фізичному затриманню й роззброєнню злочинців, слід мати на увазі, що за чисельністю група захоплення створюється з розрахунку троє співробітників спецслужб на одного злочинця. Група прикриття чисельністю від чотирьох до шести осіб створюється для блокування місця затримання й надання допомоги групі захоплення;

- визначення місця затримання, яке може відбуватися в приміщенні (квартира, житловий будинок), в громадських місцях (ресторан, кафе, установа, організація), на відкритій місцевості (вулиця, парк, лісосмуга), на транспорті (автомобіль, вагон поїзда, річкове або повітряне судно). Місце затримання вибирається з урахуванням конкретної слідчої ситуації і особистості злочинців. Необхідно вивчити місце передбачуваного затримання: шляхи підходу (під'їзду) відходу з нього, місця розташування транспорту злочинців. З'ясовується наявність природних або штучних укриттів і їх фізичних

властивостей. При вивченні місця затримання визначаються оптимальні точки розстановки учасників групи затримання, спостереження і блокування. Так, для встановлення засідки у схованки вибирається місце, з одного боку, максимально приховане, а з іншого – таке, що дозволяє вести спостереження і оперативно відреагувати на появу злочинця. Складаються план-схеми приміщення або ділянки місцевості, де буде здійснюватися затримання одержувача на гарячому, складання схеми розстановки сил і т. ін.;

– визначення часу, умов затримання. Для здійснення затримання необхідно правильно визначити момент захоплення злочинця, тактику наближення до нього, передбачити можливість того, що, наприклад, він спробує позбутися від зброї або грошей, які прийняв від «покупця». Фізичне захоплення злочинця (злочинців) здійснюється відразу після прийняття грошей і подачі умовного сигналу від особи, яка бере участь в тактичній операції;

– забезпечення учасників затримання відповідними засобами криміналістичної та оперативної техніки (звуко- і відеоапаратурою, транспортом, засобами зв'язку тощо). Особливе значення в тактичній операції затримання на гарячому набуває оснащення учасників операції якісними засобами зв'язку і спостереження. На місці передбачуваного захоплення злочинців можна заздалегідь встановити технічні засоби прихованого спостереження, прослуховування та фіксації;

– визначення послідовності дій під час затримання, розподілення обов'язків між учасниками затримання, послідовності дій, і їх персонального виконання під час і після затримання. Якщо передбачається одночасне (паралельне) затримання декількох осіб – синхронізуються заходи груп захоплення;

– доведення до відома всіх учасників затримання даних про прикмети зовнішності затриманого;

– аналіз і вжиття заходів безпеки при проведенні затримання, передбачення заходів для усунення можливості втечі затриманого, знищення ним доказів. Необхідно передбачити можливі варіанти поведінки злочинця. Слід враховувати, що злочинець може вибрати таке місце, де ускладнений

технічний чи візуальний контроль за його діями (приміщення, автомобіль, безлюдне або, навпаки, багатолюдне місце і т. ін.), раптово змінити раніше обумовлені місце, час та інші обставини передачі коштів чи зброї, уникнути безпосереднього контакту з покупцем. Тому планування оперативної закупки та наступного затримання злочинця повинно передбачати всі без винятку названі ситуації, щоб уникнути випадків утрати речових доказів, зникнення торговця з місця передачі коштів і т. ін.

– складання плану затримання. Безпосереднє захоплення вимагає вибір оптимальної тактики затримання, ретельної розробки спільного плану дій всіх учасників операції. Результативність тактичної операції багато в чому залежить від своєчасного початку дій із захоплення. Для цього необхідна ретельна організація спостереження. При проведенні контрольованої поставки спостереження необхідно вести не тільки за місцем майбутнього затримання, а й на всьому шляху транспортування зброї до місця запланованого захоплення. Якщо проводиться операція по захопленню збувальників або вимагача зброї, то для забезпечення найбільшої безпеки учасника операції, який контактує зі злочинцем, на його тілі або в одязі.

II етап. Захоплення підозрюваного на гарячому. Під час контрольованого постачання або оперативної закупки захоплення злочинця здійснюється при проведенні негласної слідчої (розшукової) дії «Контроль за вчинення злочину» (ст. 271 КПК України), а затримання вимагача зброї або особи, яка ховала зброю, – згідно ст. 208 КПК України.

2.1. Прибуття на місце затримання групи захоплення. Процес прибуття та розташування учасників операції на заздалегідь обраних позиціях повинен бути потайним, непомітним. З метою маскування прибуття оперативних працівників на місце слід використовувати приватний транспорт або транспорт комунальних служб. На другій стадії здійснюється безпосереднє фізичне захоплення. Час здійснення захоплення і його спосіб залежать від конкретної ситуації і категорії кримінального провадження. Він може здійснюватися при переміщенні злочинців зі зброєю (такий варіант характерний при транспортуванні зброї), в момент замаху (збуту зброї), після завершення дій,

що входять до складу кримінального правопорушення (вимагання, продаж зброї). В окремих випадках злочинцям навіть дається деякий час на вчинення дій, що свідчать про присвоєння зброї або грошей.

2.2. Фізичне захоплення підозрюваного.

III етап. Закріплення результатів операції. Відомості про обставини затримання підозрюваного, щоб уникнути їх втрати або спотворення, слід фіксувати негайно, не чекаючи його доставки в підрозділ поліції.

Огляд місця події, зброї та її слідів. Ефективність розкриття і розслідування незаконного обігу зброї багато в чому залежить від своєчасного і якісного проведення первинних слідчих (розшукових) дій і в першу чергу – огляду місця події. Огляд місця події є складною слідчою (розшуковою) дією, оскільки необхідно не тільки виявити і зафіксувати зброю, сліди кримінального правопорушення, тобто виконати і закріпити процесуальні дії, передбачені ст. 237 КПК України, але у випадку відсутності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, також вивчити обстановку, відтворити, змодельовати можливу картину того, що сталося, спосіб дії злочинця, його індивідуальні ознаки тощо.

Найчастіше слідчому огляду підлягали місця:

- виявлена зброї – приміщення, схованки на місцевості, транспорт та ін.;
- затримана особи під час передачі (продажу) або вимагання зброї;
- вчинення крадіжки зброї або місця її зберігання;
- проживання підозрюваного – з метою виявлення зброї, її частин, засобів пакування, транспортування тощо;
- перебування злочинця, якій утік з місця події, куди відніс зброю, залишив транспортний засіб, використаний при вчиненні кримінального правопорушення або для транспортування зброї;
- виготовлена, перероблена, розібрана, зібрана зброя, видалені номери або знищувались матеріальні сліди кримінальних правопорушень.

Спеціальні завдання огляду місця події, притаманні розслідуванню кримінальних правопорушень щодо незаконного обігу зброї, які включають: виявлення та фіксацію:

- зброї або її складових;
- слідів застосування зброї: стріляних куль, стріляних гільз, інших частин патрона, основних та додаткових слідів пострілу, частин вибухового пристрою, якій розірвався, слідів вибуху;
- обладнання для виготовлення (переробки) зброї, пристосувань для її транспортування або зберігання;
- слідів зброї або її частин, їх виготовлення, викрадення, збуту, перероблення, транспортування, зберігання. Отримана під час огляду зброї та її слідів вихідна інформація використовується для висунування версій про походження зброї, способи її переміщення та зберігання, осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

В залежності від особливостей кримінального правопорушення можна більш детально сформулювати окремі завдання огляду місця події. Розглянемо деякі з них.

При розслідуванні розкрадання зброї і боєприпасів вирішуються такі додаткові завдання: встановлення способу вчинення розкрадання, шляхів підходу злочинця до місця події, послідовності його дій і шляхів відходу, способу подолання перешкоди, виявлення слідів знарядь злому, місця зберігання зброї, документів, в яких ведеться облік зброї. Об'єктами детального вивчення можуть бути місце розміщення зброї, упаковка або її частини. Особливу увагу слід звертати на стан сигналізації, її працездатність, характер пошкодження. Необхідно вивчити стан замикаючих пристроїв, печаток, пломб і встановити спосіб їх пошкодження. При дослідженні цих об'єктів можливе виявити негативні обставини, що вказують на можливе інсценування викрадення.

Під час розслідування збуту зброї затримання злочинця супроводжується оглядом місця його захоплення в разі, коли особа позбавляється отриманих коштів, зброї та ін. Об'єктами огляду є ділянка місцевості, приміщення, транспортний засіб, одяг затриманого, його руки. Виявленню підлягають кинута затриманим упаковка з-під грошей або самі гроші, які передавалися

збувальникові, виявляються нашарування спеціальних хімічних речовин на одязі, в кишенях, на руках затриманого.

При огляді спеціально обладнаній для зберігання зброї схованці слід мати на увазі, що вхід схованки може бути замінований. Одною з основних вимог, що слугує запорукою в даному випадку успішного проведення слідчої дії, є правильне визначення меж території, що підлягає огляду. Так, при визначенні контуру місця огляду слід враховувати, що злочинець може захопити зброю в різних місцях, а тому площа огляду може бути розширена до відповідної межі. Огляд території, що знаходиться за межами зони можливого виявлення слідів, тягне зайві витрати часу і зусиль, розпорошення сил, але і звуження зони огляду призводить до того, що багато слідів кримінального правопорушення залишаються невиявленими.

Огляду підлягає сама схованка, шляхи підходу злочинця до місця зберігання зброї і відходу з нього, а також інші прилеглі місця можливого знаходження матеріальних слідів і речових доказів. При виявленні вибухового пристрою можна виділити дві ситуації: огляд місця події і огляд місця вибуху. Особливістю зазначених ситуацій є постійна небезпека вибуху. При цьому вибух може бути санкціонованим (спрацьовування датчика, сигнал по бездротовому зв'язку) і несанкціонованим (випадковим), тобто статися в результаті несправності вибухового пристрою, перешкоди в лінії управління тощо. Якщо виявлений вибуховий пристрій, то необхідно зробити конкретні дії, направлені на роз'єднання заряду вибухової речовини і засобу ініціювання. Наприклад, якщо огляду підлягає ручна граната, то її запал повинен бути вигвинчений з корпусу; якщо оглядається протипіхотна міна, то з її корпусу, у залежності від конструкції, повинен бути вилучений підривач. На місці вибуху встановлюється центр вибуху та фрагменти вибухового пристрою навколо центру вибуху металеві, пластмасові, скляні осколки корпусу; фрагменти засобів ініціювання; деталі механізму приведення в дію; вражаючі елементи; залишки камуфляжу і інші вироби і матеріали, використані в конструкції вибухового пристрою; відкладення кіптяви на предметах обстановки і фрагментах вибухового пристрою і т. ін.

Під час обстеження місця події, встановлення фактів, з'ясування значущих обставин (в тому числі від очевидців) тактика огляду може варіюватися й включати різні тактичні прийоми. Найчастіше огляд місця події у кримінальних провадженнях щодо незаконного обігу зброї доцільно проводити ексцентричним способом, в якому відправною точкою служить місце виявлення зброї і слідів кримінального правопорушення або місце, де зберігалася викрадена зброя або місце вибуху. Під час огляду здійснюється точна фіксація зброї та слідів кримінального правопорушення, його обстановка, місце розташування і характеристики зброї. Найважливішим етапом є безпосередній огляд виявленої зброї. Незалежно від обставин конкретного кримінального провадження обов'язково проводиться огляд зброї на місці її виявлення, вилучення та упаковка.

Нагадаємо, що огляд складається з двох стадій – статичної й динамічної. Під час статичної стадії у протоколі фіксується місце виявлення зброї (відстань від зброї до не менше ніж двох постійних орієнтирів та ін.), здійснюється оглядова та вузлова фотозйомка так, щоб окрім самої зброї в кадр потрапили найближчі предмети навколишньої обстановки. На динамічній стадії безпосередньо всебічно оглядається виявлена зброя, а також проводиться детальна фотозйомка кожного її екземпляра. На детальних фотознімках має бути видно положення окремих частин і деталей зброї, маркувань.

Безпосередній огляд зброї має особливості, що відпрацьовані багаторічною практикою. При огляді зброї слід мати на увазі, що вона може бути заряджена й перебувати на бойовому взводі. Тому, насамперед потрібно суворо дотримуватися заходів безпеки, щоб не спричинити випадковий постріл або вибух. Забороняється розбирати зброю, перевіряти взаємодію деталей, здійснювати постріли. Поняті та інші учасники слідчої (розшукової) дії не повинні стояти близько до зброї. При огляді будь-якої зброї не слід упускати можливості зберігання на ній відбитків пальців, слідів крові, мікрОВОЛОКОН, часток якої-небудь речовини й інших слідів, що несуть важливу інформацію для слідства і можуть бути у подальшому досліджені експертним шляхом. Оглядаючи зброю і беручи її руками важливо не пошкодити сліди, що можуть

бути на поверхні зброї (сліди рук, текстильні волокна, волосся, сліди крові, запах тощо) та не залишити свої. Зброя оглядається також для фіксації маркувальних позначень, установлення наявності будь-яких ушкоджень, відсутності частин і т. ін. При цьому слід звернути увагу на ідентичність заводського порядкового номера на різних деталях конкретного екземпляра зброї. Якщо зброя була виявлена в штатному ящику, то в ньому може знаходитися опис боєприпасів, які зберігалися в цьому ящику, їх кількість, номер партії, відомості про завод-виробник, місяць і рік виготовлення, підпис командира підрозділу та інші данні. Уся ця інформація може бути використана для висування версій щодо місця походження (викрадення) зброї.

У криміналістичних довідниках наводиться інформація щодо різних видів вогнепальної, холодної зброї, вибухових пристроїв, боєприпасів та їх конструктивні елементи, які необхідно обов'язково ретельно описувати у протоколі огляду: місце виявлення зброї; вид зброї (пістолет, автомат, граната, ніж та ін.), її система, модель і калібр; за наявності – видимі зовнішні дефекти (ум'ятини, тріщини, погнутості тощо); ознаки ремонту; сліди папілярних візерунків, крові, волосся, мозкової речовини, кіптяви та інших речовин на поверхні зброї; положення курка (спущений, на бойовому або запобіжному взводі); позначення (найменування, заводський порядковий номер, рік випуску, заводські або фірмові знаки фірми-виробника тощо) та ін. Для вогнепальної зброї вказується розташування осі ствола, наявність (відсутність) патрона в патроннику; наявність (відсутність) патронів у магазині (за наявності останніх вказується їх кількість, маркувальні позначення, а також ознаки осічок на патронах); кількість і напрямок нарізів у каналі ствола; стан каналу ствола (наявність мастила, іржі, порохового нагару, незгорілих або напівзгорілих порошинок, сторонніх часток тощо); наявність запаху згорілого пороху та ін. При огляді ручних гранат і запалів до них, протипіхотних мін тощо, щоб запобігти випадковому вибуху потрібно суворо дотримуватися правил безпеки. Такий огляд слід здійснювати лише за участю спеціаліста вибухотехніка, який після фіксації місцезнаходження гранати має викрутити з неї запал. Подальший огляд гранати може здійснюватися лише після цієї процедури. При огляді

ручної гранати потрібно вжити заходів щодо виявлення на її поверхні слідів рук, мікрочасток тощо.

Після цього в протоколі огляду зазначається стан її поверхні: колір; наявність, форму та розміри вм'ятин, подряпин, слідів корозії, сторонніх нашарувань тощо; наявність та зміст маркувальних позначень; чи був укрупнений у різьбове з'єднання запал, чи замість нього знаходилася пластмасова заглушка тощо. При огляді запалу відзначається його форма, розміри, наявність чеки, маркувальних позначень, які проставляються на скобі фарбою (номер партії) і клеймуванням (номер заводу-виготовлювача, рік виготовлення, тип запалу).

На заключній стадії огляду місця події підбиваються підсумки з точки зору повноти та якості проведення огляду, комплексно оцінюються всі отримані фактичні дані для з'ясування характеру події, висування слідчих версій про злочинця і для організації подальшого розслідування.

На даному етапі огляду складаються протокол огляду місця події, необхідні креслення, схеми, фототаблиці, підбирається упаковка та вилучаються об'єкти. Одиночні екземпляри зброї слід упаковувати в щільний папір, краї якого заклеїти, опечатати та зробити на поверхні пояснювальний запис щодо місця та дати виявлення зброї, її марки та моделі, заводського порядкового номера тощо та проставити підписи слідчого, понятих і спеціаліста. Якщо в ході огляду на поверхні зброї виявлено сліди папілярних узорів, то її потрібно упаковувати в картонний або дерев'яний ящик, закріпивши так, щоб не пошкодити ці сліди. У випадках, коли виявлено значну кількість екземплярів вогнепальної зброї її слід упаковувати окремо одна від одної.

Повнота проведення огляду, інформативність слідів, що фіксуються, й вилучених об'єктів перебуває в прямої залежності від знання слідчого основних властивостей зброї, ознак відображення її використання, транспортування в слідах і особливостей їх виявлення. Проте, як правило, слідчий має загальне уявлення про зброю. Різноманітність, зброї і її елементів, використовуваних у протиправних цілях, вимагає залучення до огляду відповідних спеціалістів.

Спеціаліст (баліст, вибухотехнік) всебічно поінформований щодо видів зброї, її конструкції, методів дослідження, які постійно розвиваються й удосконалюються. Це обумовлює обов'язкову участь спеціаліста в огляді місця події та дослідженні матеріальної обстановки, де знаходиться зброя.

Залежно від ситуації до проведення огляду місця події, крім вказаних, можуть бути залучені сапери, кінолог із собакою, здатним виявляти вибухові речовини.

Спеціалісти відповідно до своїх обов'язків, передбачених ст. 71 КПК України, під час огляду місця події реалізують свої спеціальні знання, навички та досвід шляхом надання слідчому допомоги у таких напрямках:

– тактичному: в підготовці, організації та проведенні огляду; виявленні, закріпленні, вилученні, упаковці об'єктів та слідів кримінального правопорушення;

– методичному: з питань використання науково-практичних прийомів та методів організації і проведення огляду, виявлення та роботи з доказами у кримінальному провадженні;

– технічному: у безпосередньому використанні науково-технічних засобів у процесі проведення огляду, виявлення, закріплення, вилучення та попереднього дослідження слідів та зброї. Спеціаліст більш досконало здійснює процедуру збирання доказів, оскільки краще проводить ті операції з виявлення, фіксації і вилучення зброї, її та інших слідів, якими слідчий не володіє в достатній мірі;

– консультативно-довідковому, який виражається в наданні усних роз'яснень зі спеціальних питань, що виникають при підготовці, проведенні огляду, роботі з доказами та процесуальному оформленні їх результатів.

Допит. Під час розслідування незаконного обігу зброї незалежно від особи допитуваного предмет допиту складається з таких блоків фактичних даних, які необхідно встановити:

– зброя: кількість, система, вид, модель та ін.; найменування, модель; кількість (число, вага, обсяг); стан і зовнішній вигляд; індивідуальні ознаки – номер, маркування, комплектність, упаковка та інше;

- особа злочинця: зовнішній вид, професійні навички, мотив вчинення кримінального правопорушення;
- обставини придбання зброї: привласнення, розкрадання, вимагання, крадіжка, виготовлення, покупка;
- особливості транспортування зброї: способи маскування, вид транспорту, маршрут, час та ін.;
- обставини збуту зброї: ким і куди була реалізована зброя, спосіб, місце, особа покупця, час та ін.;
- зв'язок з іншими кримінальними правопорушеннями, під час вчинення яких використовувалась зброя;
- вчинення кримінального правопорушення одноособово чи групою осіб; встановлення характеру злочинної діяльності кожної з таких осіб.

Розглянемо особливості предмету допиту підозрюваних, свідків, потерпілих під час розслідування незаконного обігу зброї.

Допит підозрюваного. До типових чинників, що впливають на організаційно-тактичні аспекти допиту осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення щодо незаконного обігу зброї відносять:

- затримання підозрюваного зі зброєю або з коштами, здобутими у результаті злочинної діяльності;
- час затримання злочинця по відношенню до вчинення кримінального правопорушення: по «гарячих слідах», після вчинення одиничного кримінального правопорушення, серії кримінальних правопорушень;
 - наявність у затриманого кримінального минулого;
 - наявність у допитуваного спеціальних знань в галузі зброезнавства;
 - кількість затриманих учасників злочинної групи;
 - участь у діяльності злочинної групи посадових осіб;
 - інші чинники, які зумовлені конкретною слідчою ситуацією.

Предмет допиту підозрюваного варіює в залежності від обставин події. Під час допиту особи, яка була затримана зі зброєю встановлюються такі обставини: з якого джерела отримана зброя (хто її продав чи передав); ким і де зброя була виготовлена (якщо виявлена зброя саморобного виробництва); де

зберігалася зброя; чи має особа дозвіл на володіння зброєю; з якою метою носить або володіє зброєю; чи є у особи ще зброя, де вона зберігається; чи здійснювала затримана особа раніше злочини з використанням цієї зброї, коли саме, де і у який спосіб; чи належить затримана особа до організованої злочинної групи, яку функцію вона там виконує, хто є її організатором і керівником.

В ході допиту підозрюваного, який вчинив викрадення, привласнення, вимагання зброї, необхідно детально з'ясувати: коли і за яких обставин було прийнято рішення про вчинення кримінального правопорушення; як здійснювалася підготовка; джерело походження зброї; коли і за яких обставин вчинено кримінальне правопорушення; який спосіб його вчинення; мотив і мета придбання зброї; вид, кількість зброї, опис упаковки; місце зберігання зброї; мета придбання зброї; хто був спільником допитуваного; хто знав про підготовлюване або вчинене розкрадання; яким чином зброя була переправлена за територію, що охороняється; де і в яких умовах зберігалася зброя; які заходи приймалися до збереження зброї; хто бачив викрадену зброю (кому демонстрував); кому, коли, де і за яких обставин збув зброю; чи випробував зброю, де, яким чином, з ким; чи є дозвіл на носіння, зберігання зброї тощо; чи здійснював підозрюваний незаконні дії з використанням викраденої зброї.

У разі, коли підозрюваний вже збув викрадену зброю, обов'язковому з'ясуванню підлягають такі обставини: дата, конкретний час, місце, спосіб, мета та мотив збуту; кому, коли підозрюваний збув зброю; хто був посередником в угоді; де була здобута, придбана та зберігалася зброя; чи був завчасно підготовлений план вчинення кримінального правопорушення; чи здійснювала особа раніше протиправні дії із зброєю; яку суму отримав за продаж зброї, де ці гроші; з якою метою покупець купував зброю; якщо злочин вчинявся злочинною організованою групою – яким був розподіл ролей, за яким принципом; чи є ще докази на підтвердження часу, способу вчинення та інших обставин, повідомлених допитуваним.

Під час допиту підозрюваного у виготовленні, переробці, ремонті зброї, слід встановити: з якою метою виготовлювалася, перероблялася, ремонтувалася

зброя; з якого джерела, від кого конкретно було отримано комплектуючі для зброї (чи інші матеріали) і за яку ціну; хто конкретно займався виготовленням зброї, якими знаннями (кваліфікацією) ці особи володіють; яка технологія виготовлення і ремонту зброї; як давно це триває; де саме виготовлено зброю, які при цьому використовувалися матеріали і комплектуючі деталі, інструменти та обладнання і де (у кого) вони придбані; скільки одиниць зброї було виготовлено; кому конкретно збувалася зброя, за якою ціною, чи був посередник; що відомо про факти використання проданої зброї покупцями; наявність співучасників (їх імена, прикмети), роль кожного з них, а також тих, хто знає про вчинення кримінального правопорушення; яка сума винагороди за виготовлення, ремонт зброї і хто за це розплачувався; чи здійснював підозрюваний раніше подібні кримінальні правопорушення; чи є у допитуваного інша зброя, комплектуючі деталі до неї, де вони зберігаються; чи використовувалась зброя для вчинення інших кримінальних правопорушень.

Під час допиту особи, яка незаконно зберігала зброю слід встановити: коли, де, у кого і за яких обставин зброя була придбана, за яку ціну; з якою метою купувалася зброя; чи передавалася зброя тимчасово комусь у користування, коли, на який термін, на яких умовах, чи була вчасно повернута; що відомо про використання цією особою переданої зброї; чи використовувала сама особа цю зброю, коли, де, за яких обставин, з якою метою; чи не піддавалася зброя переробці, якій саме; чи не перебивалися на зброї номери, хто саме це робив, з якою метою.

У підозрюваного у недбалому зберіганні зброї з'ясується такі обставини: у чому саме виражалось недбале зберігання, які правила, норми були порушені; хто знав про порушення; чи попереджалася відповідальна за зберігання особа про необхідність вжиття заходів щодо належного зберігання і чи виконала вона їх; ким, коли і за яких обставин виявлено відсутність зброї; якої саме зброї та скільки одиниць не вистачає, в якому стані воно зберігалось і де саме; як організовувався облік і зберігання цього майна, в яких документах міститься про це інформація; хто мав доступ до цього майна, за якими документами, ким ці документи видавалися; чи допускалися відхилення від

порядку зберігання майна, які саме, коли, ким, хто про це знав із керівництва, з якої причини; яких збитків було нанесено кримінальним правопорушенням.

Допит свідків. Важливе значення для розслідування має визначення кола свідків вчиненого кримінального правопорушення. До категорії свідків, які можуть бути допитані під час розслідування незаконного обігу зброї, відносяться:

– особи, які безпосередньо спостерігають за підготовкою, виготовленням, приховуванням зброї; видачею наказів про незаконну видачу (передачу) зброї; присутні під час здійснення шахрайських дій із заволодіння зброєю та ін.;

– особи, присутні під час затримання підозрюваного на гарячому зі зброєю;

– особи, які можуть дати покази про різні обставини, пов'язані з подією кримінального правопорушення;

– посадовці, відповідальні за обіг зброї у військових частинах, правоохоронних органах, підприємствах, організаціях, де зброя використовується, виготовлюється, зберігається, продається;

– особи, що здійснюють охорону складу, арсеналу, військової частини за своїми професійними обов'язками (охоронець, сторож, відповідальний за відео нагляд місця зберігання зброї);

– особи, що законно здійснюють транспортування, видачу зброї;

– особи, що виявили зброю у транспорті, громадських місцях, при перетинанні кордону та ін.;

– особи, що перебувають у родинних, робочих, службових, дружніх та інших стосунках із злочинцем чи потерпілим.

При допиті свідків доцільно з'ясування таких питань: чи є свідок безпосереднім очевидцем незаконного збуту, транспортування та інших видів незаконного обігу зброї; час вчинення кримінального правопорушення, за яких обставин особа бачила дії злочинця; яка зброя стала предметом незаконного обігу; яким способом вчинено кримінальне правопорушення, у чому саме полягає незаконні дії зі зброєю; чому та яким чином свідок опинився на місці події: куди прямував (пункт початку руху та кінця), чому свідок звернув увагу

на місце події та осіб, які там перебували; чи був знайомий з підозрюваним; якщо ні – які прикмети злочинця, його зовнішній вигляд, як був одягнений, і чи зможуть свідки його впізнати; чи були співучасники, їх прикмети; чи знаходилися транспортні засоби поряд з місцем події, які ймовірно могли належати особі, що вчинила кримінальне правопорушення, описати транспортний засіб; у якому напрямку, яким чином покинув місце події злочинець та ін.

У свідків затримання особи, яка мала при собі зброю, з'ясовуються наступні питання: в якому місці, коли відбулося затримання, яка підстава знаходження в місці затримання, обставини і підстави затримання, поведінка затриманого, де була виявлена зброя, в якій кількості, хто був присутній при затриманні і бачив як була виявлена зброя, як вона була вилучена, що пояснював затриманий з приводу виявленої у нього зброї, куди був доставлений затриманий, кому передана зброя.

При розслідуванні кримінальних правопорушень щодо розкрадання, зброї, неналежного виконання обов'язків щодо охорони зброї або недбалому зберіганні зброї у свідків (у тому числі посадових осіб, які здійснювали охорону об'єктів) необхідно з'ясувати наступне: коли виявлена нестача зброї в місцях зберігання; ким, коли і за яких обставин виявлена нестача; якої саме зброї бракує, особливості викраденої зброї: кількість, найменування, стан і зовнішній вигляд, індивідуальні ознаки (номер, маркування, комплектність, упаковка та ін.), специфічні властивості, необхідність додаткової збірки і технічної обробки; в якому стані зброя зберігалася, де саме; як були організовані облік і зберігання зброї, хто мав до неї доступ, як вона відпускалася, за якими документами; як зберігалася викрадене: ким і як охоронявся об'єкт (службовці, обладнання, засоби охоронної сигналізації, пастки і т. д.); особи, які мають доступ до зброї; які відступи від встановленого порядку зберігання були допущені, з чийого відома або санкції, з якої причини; невиконання яких обов'язків щодо охорони зброї сприяло їх розкрадання зброї; в чому полягало недбале зберігання зброї, хто знав про це, хто міг цим скористатися; чи попереджалася особа, відповідальна за зберігання зброї, про

необхідність прийняття належних заходів до її охорони і чому вони не були здійснені; який розмір і характер заподіяної шкоди.

Призначення судових експертиз.

Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом зброї, не можуть бути розслідуванні без застосування спеціальних знань у формі проведення судових експертиз. Висновок експерта, який надається за результатами науково-обґрунтованого дослідження, є об'єктивним джерелом доказів у кримінальному провадженні (ст. 84 КПК України).

Як свідчить слідча практика розслідування незаконного обігу зброї застосування спеціальних знань у формі експертизи залежить від виду зброї та слідів, що виникли під час вчинення кримінального правопорушення. З урахуванням розмаїття кримінальних правопорушень, предметом яких є зброя, для розслідування може бути запропонований комплекс експертиз, серед яких можна виділити обов'язкові та факультативні.

Обов'язковим під час розслідування даних протиправних діянь є встановлення належності об'єктів, що виявлені в процесі розслідування, до вогнепальної, холодної або іншої зброї, бойовим припасам, вибуховим речовинам або пристроям. Обов'язковість проведення цих експертиз пояснюється необхідністю визначення предмету кримінального правопорушення, до якого належать вказані об'єкти. Встановлення цього факту вимагає проведення криміналістичної експертизи зброї та слідів і обставин її використання й криміналістичної вибухотехнічної експертизи.

Нерідко при призначенні експертиз слідчі через відсутність досвіду роботи або недостатньої кваліфікації допускають помилки у формулюванні експертних завдань. Мають місце випадки, коли не дотримується послідовність призначення експертиз, пов'язаних з дослідженням різних слідів, носіями яких є зброя. Наприклад, вогнепальна зброя, на якій є дактилоскопічні, біологічні, запахові сліди або інші мікрооб'єкти, представляється спочатку на експертизу зброї, після якої проведення інших досліджень втрачає сенс.

Недостатнє знання предмета призначуваної експертизи позначається в некоректній постановці питань експерту і переоцінці можливостей експертизи.

Некоректна постановка питань може проявлятися у двох формах. По-перше, у необдуманому копіюванні особою, яка залучає експерта, питань зі стандартних переліків, що містяться в посібниках і довідниках з судових експертиз. У подібних ситуаціях питання, що ставляться на вирішення експертові, часто не мають безпосереднього зв'язку з обставинами, з'ясування яких необхідно у кримінальному провадженні.

При призначенні експертизи слідчий повинен виходити з обставин кримінального провадження, фактичних даних і завдань, які можуть бути вирішені тільки в процесі провадження експертизи, бо постановка питань, які не впливають з матеріалів розслідування і не мають значення для з'ясування обставин події, призводить до нічим не виправданим витратам часу, захаращує висновок експерта та збільшує терміни експертного провадження.

Крім цього, до помилок, що допускаються слідчим, можна віднести неправильне зберігання об'єктів, вилучених з місця події, внаслідок чого експерту неможливо вирішити поставлені питання. Так, наприклад, при упаковці в герметичну тару не відмитої від біологічного матеріалу і не просушеної належним чином зброї, в результаті корозії стає неможливим зробити експериментальні постріли і відбувається втрата важливих ідентифікаційних ознак слідів каналу ствола.

Непоодинокими є випадки неправильного вилучення та зберігання одягу зі слідами носіння зброї або пострілу. Одяг не просушують і відразу упаковують не в паперовий, а в поліетиленовий пакет. У подібній упаковці, при позитивних температурах, створюється середовище, що призводить до розкладання тканини. В результаті - сліди-нашарування втрачають форму і ознаки матеріалу зброї, руйнуються сліди пострілу.

Експертиза зброї, слідів і обставин її використання. Експертиза зброї та слідів і обставин її використання як рід криміналістичних експертиз поділяється на види в залежності від об'єктів дослідження.

Експертиза вогнепальної зброї та бойових припасів до неї. Прийняття слідчим, якій розслідує незаконний обіг зброї, обґрунтованих кримінально-правових і кримінальних процесуальних рішень у більшості випадків

неможливе без наявності результатів дослідження зброї, її частин, боєприпасів і іншої зброї експертом у галузі зброєзнавства.

У деяких випадках висновок такої судової експертизи є ключовим доказом у кримінальному провадженні, що дозволяє вирішити питання про наявність в діянні особи складу кримінального правопорушення або причетності її до раніше вчинених кримінальних правопорушень (наприклад, коли необхідно визначити, чи є вилучений у громадянина об'єкт вогнепальною зброєю або боєприпасами, або з'ясувати, чи з цього вилученого у громадянина пістолета була стріляна гільза, виявлена раніше на місці події).

Об'єктами досліджень є вогнепальна зброя та подібні до неї стріляючі пристрої з ураженням цілі за рахунок кінетичної енергії стріляного снаряда як фізичного тіла, а також бойові припаси до вогнепальної зброї.

Основні завдання експертних досліджень під час розслідування незаконного обігу зброї включають класифікаційні, ідентифікаційні, діагностичні завдання, до яких належать: установлення належності об'єктів до вогнепальної зброї; установлення належності об'єктів до боєприпасів вогнепальної стрілецької зброї; визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боєприпасів до неї; визначення стану (справності) зброї, боєприпасів до неї та придатності їх до стрільби; установлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боєприпасів до неї; встановлення належності об'єктів до частин (деталей) вогнепальної зброї тощо.

Досить просто вирішуються питання про спосіб виготовлення зброї – заводський або саморобний. На відміну від зброї промислового виробництва конструкції саморобних зразків залежать від технічних можливостей і навичок виробників і тому бувають найрізноманітнішими. В даний час саморобну зброю виготовляють на базі вітчизняних і зарубіжних газових пістолетів і револьверів. Нерідко така зброя забезпечується і саморобним глушником.

Слід зазначити, що результативність та доказове значення експертного дослідження багато в чому залежить від якісної підготовки об'єктів. Найбільш відповідальною є підготовка зброї. Зброю (вогнепальну стрілецьку зброю, пістолети та револьвери, гвинтівки, гранатомети міномети та ін.), яка

направляється на експертизу, необхідно розрядити. Зброя та боєприпаси до неї, вибухові пристрої, речовини та інша зброя надаються на експертизу особою, яка призначила експертизу, особисто або її представником, оскільки пересилка таких небезпечних об'єктів поштою не допускається. Речові докази повинні надаватися експерту тільки в упакованому вигляді. Винятком із цього правила є громіздкі предмети, наприклад гармати, вогнемети, реактивна, ракетна зброя. Дослідження таких об'єктів проводиться, як правило, на місці їх знаходження. Кожен екземпляр ручної зброї поміщається в окрему упаковку. Процедура упакування і використовуваний матеріал не повинні призводити до появи додаткових слідів на об'єктах, які не пов'язані з подією кримінального правопорушення. Предмети, на яких передбачається наявність мікрооб'єктів, окремо упаковуються, а ділянки, на яких передбачається наявність слідів, обшиваються або обертаються матерією для збереження мікрооб'єктів. На кожній упаковці повинний бути нанесений напис із вказівкою виду об'єкта, засвідчений підписами слідчого, понятих, печаткою органу розслідування. Ця вимога спрямована на запобігання фальсифікації речових доказів, а також для дотримання принципу допустимості їх у процесі судового доказування.

Експертиза слідів зброї, слідів пострілів. Об'єкти досліджень – стріляні кулі, шрот, картеч, гільзи. Основними завданнями є: установлення за слідами виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї, з якої стріляні снаряди або гільзи; установлення за слідами конкретного екземпляра вогнепальної зброї. Сучасний стан судової експертизи дозволяє в багатьох випадках успішно ідентифікувати зброю по слідах її застосування. Позитивне рішення ідентифікаційних завдань судової експертизи в значній мірі залежить від якісно проведених слідчих дій (в основному - огляду місця події) по виявленню, фіксації, вилученню, належній упаковці та зберіганню речових доказів - вогнепальної зброї, стріляних куль, їх фрагментів, багатоелементних снарядів, стріляних гільз і т. ін. За кримінальними провадженнями, в яких предметом кримінального правопорушення є зброя, огляд місця події має свою специфіку і певні труднощі, тому, як нами зазначалося вище, в таких випадках обов'язково участь в огляді місця події фахівця в галузі зброезнавства. Зазначимо, що

довести, що саме конкретна особа тримала в руках зброю в момент пострілу, часто досить важко. Допомогти в цьому може експертиза продуктів пострілу, яка на практиці призначається досить рідко. Під час пострілу на руках, обличчі, інших відкритих ділянках тіла, волоссі, порожнині носа, слухових проходах, одязі та взутті особи, яка стріляла, відкладаються продукти пострілу, які виявляються експертним дослідженням одягу або змивів, своєчасно зроблених з тіла особи.

Експертиза холодної зброї. Об'єктами досліджень є вироби колючої, ріжучої, рублячої, ударно-роздроблюючої дії. Основні завдання: установлення предметів до холодної зброї; установлення способу виготовлення; визначення типу, виду, зразка (для виробів промислового виробництва) холодної зброї або конструктивно подібного до неї виробу.

Експертиза зброї з некінетичним принципом ураження. Об'єктами дослідження є зброя та подібні до неї пристрої з іншими принципами ураження цілі, ніж ураження за рахунок кінетичної енергії стріляного снаряда як фізичного тіла - термічний вплив, уражаючи фактори електричного струму та інші вражаючі фактори. До таких об'єктів дослідження належать нереактивні вогнемети, електрошокові пристрої тощо.

Основні завдання: установлення належності об'єктів до зброї, спеціальних засобів активної оборони, засобів нелетального ураження або інших конструктивних подібних до них виробів; визначення типу, виду, моделі або зразка (для виробів промислового виробництва) зброї; установлення способу виготовлення та придатності для використання за призначенням.

Експертиза гранатометів та ствольної артилерійської зброї. Об'єктами дослідження є гранатомети реактивні та нереактивні, міномети, артилерійські гармати тощо. Основні завдання дослідження: установлення належності наданих предметів до вогнепальної або реактивної зброї; визначення їх типу, виду, моделі або зразка (для виробів промислового виробництва); установлення способу виготовлення та придатності для використання за призначенням.

Експертиза ракетно-реактивної зброї. Об'єктами дослідження є протитанкові ракетні комплекси, реактивні системи залпового вогню, зенітно-

ракетні комплекси. Основними завданнями дослідження є: установлення належності об'єктів до ракетної або реактивної зброї; визначення типу, виду, моделі або зразка зброї; установлення способу виготовлення та придатності для використання за призначенням.

Експертиза вибухових пристроїв. Основними завданнями експертизи вибухових пристроїв є: визначення належності об'єкта до вибухових пристроїв (боєприпасів) та визначення класифікаційної категорії пристрою; визначення конструкції пристрою; установлення способу виготовлення пристрою; установлення здатності пристрою викликати вибух та можливості вибуху пристрою в конкретних умовах (струс, нагрівання тощо); установлення наявності професійних навичок (ступінь обізнаності з технологією виготовлення і використання вибухових пристроїв тощо) у особи, яка виготовила саморобний вибуховий пристрій.

Експертиза вибухових речовин і продуктів вибуху (пострілу). До основних завдань експертизи належать: установлення факту належності наданого об'єкта до вибухових речовин або речовин, які можна використати як компоненти для виготовлення вибухових речовин, порохових зарядів або піротехнічних засобів; установлення способу виготовлення вибухових речовин; виявлення мікрослідів вибухових речовин і продуктів їх розкладу на предметах-носіях.

Такими носіями є тканина одягу підозрюваного, пакети, коробки та інші ємності, в яких могла знаходитися, зберігатися зброя, а також деталі та частки конструкції пристрою, який вибухнув; установлення за продуктами розкладу вибухових речовин вихідної речовини, яка була використана для вибуху (пострілу); установлення спільної родової (групової) належності вибухових речовин (порохових зарядів).

При дослідженні цілих вибухових пристроїв важливо встановити чи є він промислового або саморобного виготовлення, а в останньому випадку – чи має особа, яка виготовила пристрій, професійні знання і уміння у вибухотехнічній справі. Певні труднощі виникають при дослідженні вибухотехнічних об'єктів (вибухових пристроїв і їх комплектуючих, вибухових речовин, їх сумішей,

хімічних сполук і т.д.), вилучених з місця вибуху. Це пов'язано з тим, що в результаті вибуху вибухового пристрою властивості об'єктів піддаються суттєвим змінам або об'єкти переходять в інший якісний стан. Тому можливості встановлення належності конкретної взаємодії об'єктів за осколками і слідами вибуху істотно обмежені.

У ході розслідування незаконного обігу зброї нерідко необхідно установити наявність сторонніх слідів на зброї, джерело виготовлення досліджуваних предметів, справжність дозвільних документів, правильність ведення обліку зброї на підприємстві або військовому підрозділі, ототожнити особу, причетну до правопорушення й т.д.

З цією метою виникає необхідність призначення низки факультативних, тобто таких, що залежать від слідчої ситуації, судових експертиз. Так, для встановлення фактів розкрадань або незаконного володіння зброєю важливого значення набуває дослідження документів, посвідчень на право володіння зброєю, які здійснюються почеркознавчою експертизою і технічною експертизою документів.

За допомогою трасологічної експертизи виявляються сліди рук на зброї та інших, пов'язаних з нею у механізмі кримінального правопорушення, предметах, досліджуються пошкоджені замки або пломби та інші сліди. Призначення дактилоскопічної експертизи з метою виявлення на деталях зброї слідів рук є поширеною практикою розслідування кримінальних правопорушень щодо незаконного обігу зброї. Об'єктами дослідження є зброя, пакувальні матеріали, предмети обстановки, на яких виявлені або можуть знаходитися сліди рук. У разі неможливості вилучення предметів зі слідами рук на експертизу направляються копії слідів на слідокопіювальній плівці, зліпки об'ємного сліду або масштабні фотознімки сліду. Основним завданням дактилоскопічної експертизи є встановлення наявності слідів рук на об'єктах-носіях і їх придатність для ідентифікації особи, а також ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на зброї або предметах обстановки місця події. Цією експертизою вирішується ряд неідентифікаційних завдань. Досліджуючи такі сліди, у певних випадках можна встановити фізичні ознаки невстановленої

особи, яка їх залишила, зокрема, особливі ознаки кисті руки (відсутність пальців рук, їх вади, наявність шрамів, опіків, інших ушкоджень), приблизний вік особи, її стать (за розмірами сліду папілярного узору, шириною папілярних ліній, відстанню між ними), що важливо для розшуку особи. Крім цього, аналіз розміщення слідів рук на предметах обстановки місця події дозволяє визначити деякі елементи механізму вчинення правопорушення (наприклад, як злочинець торкався певних предметів, тримав зброю тощо).

Експертиза слідів злому, інструментів, виробів масового виробництва.

Об'єктами дослідження є предмети зі слідами відбитками: свердління, розпилювання, роздроблення тощо. Як виняток, можуть бути надані зліпки з об'ємних об'єктів. Якщо завданням експертизи є ідентифікація агрегату (штампа, прес-форми тощо), на якому виготовлена зброя або деталей, то на експертизу бажано надати, крім зразка зброї, також і безпосередньо агрегат, обладнання, який ідентифікується. Основним завданням експертизи є: установлення конкретного екземпляра або виду (характерних особливостей) знаряддя, інструмента, агрегату за слідами його дії; установлення механізму (способу) злому (іншої дії), напрямку, в якому проводився злом перешкоди (з внутрішнього або зовнішнього боку), типу (виду) виробу, що залишив слід, способу його виготовлення тощо.

Експертиза замикальних та запобіжних (контрольних) пристроїв (засобів). Об'єктами експертизи є замки та інші замикальні пристрої, пломби, контрольні пристрої (засоби), що, як правило, вилучені з місця розкрадання зброї. Якщо об'єктом дослідження є замки, експерту, крім замків, направляються відмички й інші предмети, які могли використовуватися для відмикання або злому замка, а також усі ключі від цих замків. Основними завданнями експертизи є встановлення факту пошкодження, способу відмикання (злому) замикального пристрою; видів предметів, що були використані для цього; ідентифікація цих предметів, а для пломб, крім того, – ідентифікація пломбувальних лещат, факту повторного пломбування та ін.

Експертиза цілого за частинами. Експертизою встановлюється, чи склали частини зброї (уламки, шматки, осколки тощо) раніше одне ціле. При

встановленні цілого по частинах (фрагментах) або встановлення факту взаємної належності частин єдиному цілому як відновлюваного цілого виступають такі об'єкти: вогнепальна зброя, патроні, осколки вибухового пристрою, підричника, вражаючі елементи, відрізки вогнепровідного шнура, деталі радіоприймального пристрою і т.д.

Експертиза рельєфних знаків. Об'єктами досліджень цього виду можуть бути відновлені спіяні (забиті), слабо видимі номери та інші рельєфні зображення на різного роду зброї. Основним завданням експертизи є не тільки встановлення факту змінення зображень, але встановлення видалених заводських маркувальних позначень.

Одним з ефективних засобів виявлення осіб, причетних до незаконного обігу зброї, та доведення їх вини є проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України). Проведення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій найчастіше фіксується за допомогою технічних засобів (ст. 252 КПК України), а отримана інформація підлягає дослідженню спеціалістами або експертами (ст. 266 КПК України). Для встановлення обставин події аудіо-, відеоматеріали направляються для проведення лінгвістичної експертизи усного мовлення, портретної експертизи, експертизи відео-, звукозапису.

Факт носіння або збереження зброї особою в певному місці можна встановити, призначивши експертизу матеріалів, речовин та виробів з метою виявлення слідів металізації на поверхні тканини чи інших предметів. Цією експертизою також встановлюється матеріал зброї, яка виготовлена саморобним способом, що сприяє пошуку джерела походження.

В ситуації виявлення зразків зброї, які можуть бути віднесені до культурних цінностей призначається мистецтвознавча експертиза.

Почеркознавча експертиза. До об'єктів, що підлягають дослідженню під час розслідування незаконного обігу зброї, відносяться документи на право

володіння зброєю, бухгалтерські та службові документи щодо зберігання, руху зброї на підприємстві, воїнських частинах, складах, арсеналах та пр.

Для проведення почеркознавчих досліджень слідчий повинен надати експерту вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку (цифрових записів, підпису) особи, яка підлягає ідентифікації. Основним завданням почеркознавчої експертизи є ідентифікація виконавця рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів (буквених та цифрових) і підпису.

Технічна експертиза документів. Для дослідження надаються оригінали документів, печатки, штампи або їх відтиски. Експертизи реквізитів документів. Основними завданнями є: установлення фактів і способів унесення змін до документів та виявлення їх первинного змісту; виявлення залитих, замазаних, вицвілих та інших слабо видимих або невидимих текстів (зображень) на різних матеріалах, а також текстів (зображень) на обгорілих та згорілих документах за умови, що папір, на якому вони зображені, не перетворився на попіл; визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів, а також послідовності нанесення штрихів, що перетинаються; установлення цілого за частинами документа; установлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки. Експерту ставляться не тільки питання щодо наявності змін у справжньому документі (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, заміна частин), але що не менш важливо – установлення первинного виду та записів в документах.

Експертиза металів і сплавів. Типові завдання: виявлення слідів металізації, які виникли від зброї; встановлення виду, марки металу (сплаву), з якого виготовлена саморобна зброя; відповідність якісних і кількісних характеристик металу зброї технічним умовам (ТУ, ДСТУ); установлення спільної родової (групової) належності або походження металу, з якого виготовлені деталі саморобної зброї від конкретного металевого об'єкту.

Експертиза речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин. Типові завдання: установлення наявності нашарування спеціальних хімічних речовин на грошових купюрах, змивах з рук тощо; установлення

мають надані речовини спільну родову належність. Інформацію, безпосередньо пов'язану з подією кримінального правопорушення, дозволяє отримати експертне дослідження спеціальних хімічних речовин, що наносяться як мітки на зброю, документи, грошові знаки при розслідуванні вимагання, збуту зброї. Такі речовини невидимі у звичайних умовах і помітні лише у фільтрованих ультрафіолетових променях.

Спеціальні хімічні речовини направляються на експертизу у вигляді нашарувань на різних предметах, одязі, у вигляді змивів цих речовин на тампони. Для розв'язання ідентифікаційних завдань необхідно надати експерту зразок речовини, яку використовували для нанесення міток.

Експертиза сильнодійних і отруйних речовин. Типові завдання: установлення природи речовини, що знаходиться в патроні, чи ні є вона сильнодійною або отруйною; установлення наявності слідів сильнодійних і отруйних речовин; установлення спільної родової (групової) належності сильнодійних чи отруйних речовин; установлення спільного джерела походження сильнодійних чи отруйних речовини за якісним та відносним кількісним складом.

Молекулярно-генетична експертиза. Згідно із методичними рекомендаціями у тому випадку, коли дослідження слідів рук неможливо здійснити методами трасології, проводиться молекулярно-генетична експертиза.

Основним методом експертизи є ДНК-аналіз крові порівнюваних осіб. Так, при розслідуванні незаконного обігу зброї важливо встановити особу, яка тримала зброю в руках. Стратегія встановлення особи заснована на тому, що профілі ДНК людей унікальні і дозволяють ідентифікувати конкретну особу. Теоретична база для встановлення спорідненості досить докладно розроблена в генетиці і з успіхом впроваджена у слідчу практику. Експертна практика свідчить про те, що можливе проведення генетичної експертизи слідів рук на важелях від ручних гранат після їх виявлення за допомогою традиційних порошків.

1.4. Особливості здійснення документування та досудового розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

В основу формування алгоритму розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами необхідно включати дії і заходи, що сприяють ідентифікації осіб, причетних до їх вчинення. Серед первинних і невідкладних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів в якості найбільш ефективних слід виділити: огляд місця події; огляд зброї; огляд предметів і документів; призначення і проведення судових експертиз; перевірка за обліками осіб, раніше засуджених за вчинення аналогічних злочинів; перевірка за обліками виявленої зброї; допити свідків (громадян, посадових осіб); пошук і ототожнення особи за прикметами або залишеними слідами; пред'явлення для впізнання осіб, предметів; контроль за вчиненням злочину; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем; встановлення конфіденційного співробітництва та ін.

У разі виявлення осіб, причетних до вчинення такого кримінального правопорушення: здійснення затримання; проведення особистого обшуку, освідування; допит підозрюваного; пред'явлення для впізнання; проведення обшуку за місцем проживання, реєстрації та ін.

Пошук та фіксація фактичних даних про протиправні діяння, при розслідуванні фактів незаконного обігу зброї потребує використання положень КПК України, закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», постанови КМУ «Про затвердження Положення про дозвільну систему», накази МВС України та ін.

Важливою складовою забезпечення органами досудового розслідування Національної поліції належного доказування в кримінальних провадженнях за фактом учинення кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, є документування відповідних фактичних даних, що здійснюється під час